НЕЗАЛЕЖНІСТЬ ПРОКУРОРІВ У СВІТЛІ ПОЛОЖЕНЬ МІЖНАРОДНИХ ДОКУМЕНТІВ

ПОДКОПАЄВ Сергій Васильович - кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри кримінального права і процесу Київського міжнародного університету

Статья посвящена раскрытию и анализу положений международных документов относительно независимости прокуратуры и прокуроров. Проведена их классификация. Обращено внимание на содержание соответствующих документов, принципы и подходы к формированию в национальных правовых системах гарантий прокурорской деятельности.

Ключові слова: прокуратура, прокурори, незалежність, міжнародні стандарти.

Результативна та ефективна діяльність органів прокуратури, спрямована на утвердження верховенства закону, захист прав громадян та інтересів держави, є вкрай соціально важливою. Очевидно, що вона потребує якісної правової основи, включаючи наявність достатньої кількості гарантій для реалізації. Одна з таких гарантій – передбачений п. 2 ст. 6 Закону України «Про прокуратуру» принцип незалежності прокуратури [1].

У ст. 7 Закону України «Про прокуратуру» законодавець закріпив гарантії незалежності прокуратури у здійсненні своїх повноважень. Поряд із цим, низка питань, як свідчить практика роботи прокуратури та ряд публікацій, залишаються відкритими, а фактичний стан незалежності далеким від бажаного (В. В. Долежан, Ю. Є. Полянський, С. Руденко, О. І. Шинальський, М. К. Якимчук та ін.) [2, с. 27-30; 3, с. 57-62; 4; 5; 6; 7, с. 26-30; 8, с. 31-35].

Значимість даних питань також підтверджують виступи на міжнародній (регіональній) конференції «Незалежність прокурорів», що відбулася під егідою Міжнародної Асоціації Прокурорів у 2007 році в м. Одеса [9, с. 2-49]. Таким чином, проблематика є актуальною не лише для України.

У цьому зв'язку інтерес становлять положення відповідних міжнародних документів у сфері прокурорської діяльності та статусу прокурорів, які визначають загальні підходи до формування в національних правових системах гарантій функціонування прокуратури, зокрема вжиття державами заходів для забезпечення незалежності прокуратури та прокурорів. Їх розкриття та аналіз є метою цієї статті.

На міжнародному рівні функціонування прокуратури почало розглядатися порівняно недавно. Першою, і це природно, була Організація Об'єднаних Націй (ООН), яка розробила «Керівні принципи щодо ролі прокурорів» (1990 р.) (далі – принципи ООН) [10, с. 150-155]. Наступною – створена в 1995 році Міжнародна асоціація прокурорів (МАП). Нею були ухвалені «Стандарти професійної відповідальності та виклад основних обов'язків і прав прокурорів» (1999 р.) (далі – стандарти МАП (1999)) [11, с. 163-166]. Крім того, у 2008 році МАП прийняла Декларацію про мінімальні стандарти щодо безпеки і захисту прокурорів та членів їх сімей (далі – стандарти МАП (2008)) [12].

Паралельно цим розробкам велася робота і в Раді Європи. Так, у 2000 році Комітет міністрів Ради Європи видав Рекомендацію R (2000) 19 щодо ролі прокуратури в системі

кримінального судочинства (далі – Рекомендація (2000) 19) [13, с. 155-162]. А в 2012 році Рекомендацію R (2012) 11 щодо ролі прокурорів поза межами кримінального судочинства (далі – Рекомендація (2012) 11) [14].

Окрім зазначених документів, різні питання функціонування прокуратури розглядаються і в Рекомендації парламентської асамблеї Ради Європи «Про роль прокуратури в демократичному суспільстві, заснованому на верховенстві закону» (далі – Рекомендація ПАРЄ (2003)) [15], Європейських інструкціях з питань етики та поведінки прокурорів, ухвалених Конференцією генеральних прокурорів країн – членів Ради Європи у 2005 році (далі – Будапештські принципи (2005)) [16] та ін.

Перш ніж перейти до аналізу змісту зазначених вище документів, звернемо увагу, що незалежність державного органу певною мірою є проявом суверенітету самої держави у внутрішніх відносинах суспільства. Вона має декілька сутнісних характеристик. По-перше, це стан органу держави і його посадових осіб у стосунках з іншими частинами державного апарату та складовими елементами громадянського суспільства, що характеризується певним ступенем самостійності в реалізації компетенції. По-друге, це можливість безперешкодно в межах закону реалізовувати свої повноваження, розраховуючи якщо не на співробітництво тих, на кого поширюється компетенція державного органу (це не завжди можливо в умовах правових конфліктів), то принаймні, на відсутність активного опору законним рішенням і діям посадових осіб. По-третє, з суб'єктивного боку, це внутрішнє відчуття правової, соціальної і особистої захищеності суб'єкта правозастосування [17, с. 108].

Слід зазначити, що в міжнародних документах, окрім п. 2 стандартів МАП (1999) немає спеціальних розділів, підрозділів або статей (пунктів) присвячених виключно незалежності прокуратури, прокурорів. В низці документів, наприклад у принципах ООН, термін «незалежність» взагалі не вживається. У п. 14 Рекомендації R (2000) 19 (в розділі про взаємовідносини прокуратури з органами законодавчої та виконавчої влади) йдеться про те, «… щоб характер і межі незалежності прокуратури були встановлені законом». У Рекомендації ПАРЄ (2003) згадується про необхідність забезпечення повної незалежності органів прокуратури від втручання в їх діяльність з боку будь-яких органів державної влади, однак лише в контексті повноважень, що не відносяться до кримінальної сфери (п. 7 v. b.).

У цілому положення міжнародних документів носять узагальнений характер і спрямовані на визначення мінімально необхідного рівня гарантій прокурорської діяльності.

Аналіз цих положень дозволяє нам виокремити три аспекти незалежності прокуратури та прокурорів.

1. Зовнішній (інституціональний) аспект незалежності, який включає в себе самостійність прокуратури в державі як інституції (або політичну незалежність); професійну незалежність прокурорів (імунітет); організаційно-правову та фінансову незалежність прокуратури.

Політична незалежність прокуратури. Правовий статус прокуратури в структурі державної влади залежить від системи державного устрою конкретної держави. Як вказується в пояснювальній записці до розділу про взаємовідносини прокуратури з органами законодавчої та виконавчої влади Рекомендації (2000) 19, у питанні взаємин прокуратури з виконавчою і законодавчою гілками влади, вся юридична Європа ділиться на два види систем: (1) системи, у яких прокурор має повну незалежність від парламенту та уряду; (2) системи, де прокурор підпорядковується одному або іншому з цих органів, хоча і має право на певні самостійні дії[1]. Далі міститься застереження, що дане питання має відношення до головного розподілу повноважень у державі, і будь-яке уявлення про європейське координування навколо єдиної концепції здається передчасним. Проте, незалежно від виду системи, що існує в тій або

[1] У п. 5 розділу С. Загальні принципи Рекомендації (2012) 11 закріплено, що Рекомендація R (2000) 19 має застосовуватися, з відповідними змінами, до державних прокурорів, що мають обов'язки та повноваження за межами системи кримінального правосуддя, у тій мірі, в якій вона стосується: їхніх гарантій при здійсненні їхніх функцій; їхнього зв'язку з виконавчою, законодавчою та судовою гілками влади, та їхніх зобов'язань та обов'язків по відношенню до громадян.

іншій країні, держава зобов'язана вжити необхідних заходів, щоб забезпечити баланс у відносинах різних гілок влади, завдяки чому прокуратура має можливість належним чином виконувати свої обов'язки.

У п. 13 Рекомендації (2000) 19 міститься перелік умов, при дотриманні яких гарантується незалежність прокурора в системі, де прокуратура є частиною уряду або підпорядковується йому. Зокрема: (a) характер і зміст повноважень уряду стосовно прокуратури встановлюються законом; (b) уряд використовує свою владу прозоро, відповідно до міжнародних договорів, національного законодавства і загальних положень закону; (c) урядові розпорядження загального характеру видаються в письмовій формі та мають бути опубліковані відповідним чином; (d) якщо уряд має повноваження давати розпорядження про кримінальне переслідування за конкретними справами, такі розпорядження мають гарантувати відкритість і справедливість та здійснюватися відповідно до національного законодавства. У такій ситуації уряд зобов'язаний: вимагати попереднього повідомлення в письмовій формі від прокурора; належним чином роз'яснювати свої письмові розпорядження, особливо якщо вони розходяться з рекомендаціями прокурора, і передавати їх у порядку підлеглості, контролювати, щоб рекомендації і розпорядження були долучені до справи та щоб інші особи могли з ними ознайомитися і висловити свою думку; (e) прокурори вільні в наданні суду будь-яких законних доказів за своїм вибором, у тому числі в ситуаціях, коли вони зобов'язані відображати отримані ними розпорядження в письмовій формі; (f) індивідуальні розпорядження про заборону кримінального переслідування в принципі неприпустимі.

У будь-якому випадку, відповідно до п. 16 Рекомендації (2000) 19, прокурор повинен бути спроможним здійснювати кримінальне переслідування без перешкод з боку державних чиновників (у більш широкому змісті обраних представників чи політиків) за скоєні ними злочини, як-от: корупцію, зловживання владою, серйозні порушення прав людини й інші злочини, визнані міжнародним правом.

У пояснювальній записці до Рекомендації (2000) 19 вказується, що в даному пункті під «перешкодою» варто розуміти будь-які перепони, що зустрічаються на шляху кримінального переслідування. Під це поняття також підпадають будь-які дії, спрямовані на протидію прокурорам.

Таким чином, навіть у системах, де прокурор підпорядковується уряду, він повинен мати певний ступінь незалежності для належного виконання покладених на нього обов'язків, особливо при вирішенні питань по конкретним кримінальним провадженням.

Пункт 14 Рекомендації (2000) 19 визначає умови, за яких прокуратурі гарантується належне виконання покладених на неї обов'язків у системах, де прокурор повністю незалежний від уряду. У такому випадку держава повинна вжити ефективних заходів для того, щоб гарантувати закріплення в законі характеру і меж незалежності прокуратури, для того, щоб виключити: a) використання методів, які можуть підірвати цей принцип, і b) наявність будь-якого ризику бездіяльності прокурорів в наслідок особистих інтересів. У той же час у п. 15 Рекомендації (2000) 19 робиться акцент на необхідності прокуратури співробітничати з урядовими органами і структурами настільки, наскільки це відповідає закону з метою сприяння неупередженості та ефективності політики щодо злочинності.

Пункт 2.1. стандартів МАП (1999) прямо закріплює, що використання прокурорських повноважень повинне здійснюватись незалежно та бути вільним від політичного втручання. У свою чергу прокурори не повинні втручатися в компетенцію органів законодавчої і виконавчої влади (п. 12 Рекомендації (2000) 19).

Пункт 6 Рекомендації (2000) 19 гарантує прокурорам право бути членом різноманітних організацій і брати участь у різних суспільних заходах в якості приватних осіб і у той же час передбачає можливість обмеження цих прав з метою збереження конституційного статусу прокурора.

Професійна незалежність прокурорів (імунітет). У п. 4 принципів ООН, п. 11 Рекомендації (2000) 19 зазначається, що держави повинні вжити заходів, щоб забезпечити

виконання прокурорами своїх професійних обов'язків без неправомірного втручання або незаконного притягнення їх до цивільної, кримінальної та іншої відповідальності.

У пояснювальній записці під «неправомірним втручанням» розуміють втручання у випадках, не передбачених законом, як з боку іншого органу, не тільки виконавчого або законодавчого – це особливо актуально для систем, де прокурори перебувають у підпорядкованому положенні, – а й економічних структур і місцевої політичної влади. Дані положення створені з метою захистити прокурора від неправомірного переслідування з боку правоохоронних або інших органів, що здійснюється для впливу на рішення прокурора та у такий спосіб перешкоджає якісному виконанню його обов'язків. Захист прокурора від такого переслідування може здійснюватися шляхом введення спеціального порядку притягнення прокурора до цивільної, кримінальної або іншої відповідальності, а також шляхом розробки законодавчих гарантій запобігання неправомірному втручанню у діяльність прокурора. З іншого боку, беручи до уваги обсяг прокурорських повноважень, що надають йому можливості обмежувати особисті права й свободи громадян, для прокурорів повинна бути передбачена персональна дисциплінарна, адміністративна, цивільна та кримінальна відповідальність за порушення законодавства або інших дій, що призвели до негативних наслідків для суспільства, держави або конкретного громадянина. Проте це повинно бути розумно обмежене, щоб не нашкодити ефективності діяльності системи в цілому. Основна увага має приділятися наданню можливості подачі апеляцій у вищі інстанції або спеціальний дисциплінарний комітет, а також розробку спеціальних дисциплінарних процедур. У системах, де прокурор є незалежним, йдеться й про більший ступінь відповідальності.

Пункт 5 принципів ООН, підпункт 5.g. Рекомендації (2000) 19 окремо обмовляють необхідність забезпечення фізичного захисту прокурора та членів його сім'ї, якщо є загроза їхній особистій безпеці через належне виконання ними своїх обов'язків.

Так само у ст. 6 (повноваження прокурорів) стандартів МАП 1999 року зазначається: для забезпечення вільного та незалежного виконання своїх професійних обов'язків прокурори повинні бути захищені урядами від свавільних дій. Загалом, вони повинні мати право: a) виконувати свої професійні функції без залякування, будь-яких перешкод, переслідування, неналежного втручання чи необґрунтованого притягнення до цивільної, кримінальної або будь-якої іншої відповідальності; b) разом з їх сім'ями бути захищеними владою у тих випадках, коли їх особистій безпеці загрожують внаслідок належного виконання прокурорських функцій.

Зазначені положення сприяли прийняттю стандартів МАП (2008) (Декларації про мінімальні стандарти відносно безпеки та захисту прокурорів і їх сімей). Вони є класичним викладом кроків, які варто почати для забезпечення того, щоб прокурори, які виконують важливі державні обов'язки та несуть велику відповідальність, були захищені та мали можливість працювати в середовищі, яке дозволить їм бути в безпеці, вільними та захищеними.

Зокрема в стандартах МАП (2008) йдеться про те, що держави повинні приймати всі необхідні міри для того, щоб прокурори та їхні родини фізично охоронялися відповідними органами державної влади, коли їх особиста безпека перебуває під загрозою в результаті належного виконання ними своїх обов'язків (п. 1); державам варто забезпечити всі необхідні умови безпеки на робочому місці, які включають будівлю суду, прокуратури та інші місця, де прокурор здійснює офіційні функції, і, якщо необхідно, також забезпечити захист прокурорів і їх родини вдома або під час поїздок (п. 2); коли застосування засобів безпеки буде вважатися необхідним, держави повинні прийняти всі кроки для забезпечення необхідного захисту, включаючи залучення поліції або особистих охоронців. Якщо буде потреба, держава повинна також оздобити робочі місця та будинки прокурорів відповідними пристроями і системами безпеки; надати прокурорам й їхнім родинам належні засоби індивідуального захисту (п. 3); на відповідний орган державної влади має покладатися відповідальність за оцінювання ризику небезпеки як для всіх прокурорів у цілому, так і для конкретних прокурорів, а

також їхніх родин, і періодично тримати цей процес під контролем, з урахуванням можливої зміни обставин (п. 4); крім того, цей орган державної влади повинен бути наділений відповідальністю забезпечити прокурорів й їхні родини інформацією, тренінгом і консультацією щодо особистої безпеки (п. 5) тощо.

Організаційно-правова та фінансова незалежність прокуратури. У п. 4 Рекомендації (2000) 19 йдеться про те, що держава повинна вживати дієвих заходів, що гарантують прокурорам можливість виконання своїх професійних обов'язків за відповідних правових і організаційних умов, а також відповідних бюджетних коштів, що знаходяться в їхньому розпорядженні. Ці умови необхідно встановити з допомогою тісного співробітництва між представниками прокуратур.

У пояснювальній записці до цього пункту деталізуються організаційні умови, до яких відносяться: наявність відповідного статусу, організаційної підтримки та необхідних ресурсів, включаючи кадрове забезпечення, забезпечення приміщеннями, транспортними засобами або хоча б достатнім бюджетом.

У коментарі до п. 11 даної рекомендації як «форма радикального втручання», як приклад, називається скорочення бюджету прокуратури, у результаті чого «…вона стає більш залежною від недержавних джерел фінансування».

2. Внутрішній (структурно-функціональний або внутрішньо-системний) аспект незалежності включає в себе належні процедури прийняття на службу та умови служби, дисциплінарного провадження, особливості внутрішньої організації та субординацію.

Прийняття на службу та умови служби. Пункт 6 принципів ООН, п. п. 6. c), d) стандартів МАП (1999), п. п. 5.d. Рекомендації (2000) 19 передбачають необхідність закріплення в законі положень щодо обов'язкового забезпечення належних умов служби для прокурорів, таких як заробітна плата, строк перебування на посаді, вік та умови виходу на пенсію, порядок її нарахування, які відповідають високому статусу прокурора та того, що їх заробітна плата та інші переваги не будуть безпідставно знижені.

У п. 7 принципів ООН, п. п. 6. e) стандартів МАП (1999), п. п. 5.b. Рекомендації (2000) 19 йдеться про необхідність створення справедливої та прозорої системи службового підвищення і переміщення з посад, що базується на об'єктивних факторах, таких як професійна кваліфікація, здібності, працездатність, порядність і досвід, а також на відповідне рішення згідно з справедливими та безсторонніми процедурами. Переміщення з посад прокурорів може також диктуватися службовою необхідністю (п. п. 5 c) Рекомендації (2000) 19).

Дисциплінарне провадження. Відповідно до п. п. 21, 22 принципів ООН, п. п. 6 f), 6. g) стандартів МАП 1999 року, п. п. 5.e й 5.f. Рекомендації (2000) 19 справедливість і прозорість дисциплінарного провадження можуть бути гарантовані шляхом вживання наступних заходів: (a) дисциплінарні проступки прокурорів повинні регулюватися законом або підзаконним актом; (b) скарги, які стосуються неправомірного поводження прокурорів, повинні розглядатися оперативно, справедливо у відповідності до встановлених процедур; (c) прокурор має право на об'єктивну оцінку і рішення у дисциплінарних слуханнях; (d) дисциплінарне провадження повинне гарантувати об'єктивний розгляд справи й винесення справедливого рішення; (e) прокурори повинні мати право на незалежний і неупереджений перегляд рішення, прийнятого за результатами дисциплінарного провадження, у тому числі, що провадиться незалежним і неупередженим органом; (f) прокурори повинні мати доступ до належної процедури оскарження рішень, включаючи можливість оскарження в суді у випадках, якщо порушено правовий статус прокурорів; (g) дисциплінарне провадження має бути урегульовано законодавством, кодексом професійної поведінки, а також іншими правилами та етичними нормами. Існування можливості перегляду дисциплінарного рішення незалежним і неупередженим органом не означає скасування процедури попереднього розгляду справи вищестоящим прокурором.

Внутрішня організація й субординація. Традиційно органи прокуратури організовані як ієрархічна структура із чітко визначеною системою субординації. З іншого боку, у

даній системі повинна бути гарантована незалежність конкретного прокурора від втручання з боку вищестоящого прокурора при прийнятті рішень по конкретних справах. Для забезпечення даного аспекту внутрішньої незалежності прокурора у п. 9 Рекомендації (2000) 19 вказується на необхідність дотримання принципів неупередженості та незалежності стосовно організації і діяльності прокуратури, зокрема, щодо розгляду і перегляду справ.

Кожен прокурор має право вимагати, щоб розпорядження, які йому даються, були викладені в письмовій формі. Якщо він вважає, що розпорядження якоюсь мірою незаконні або суперечать його сумлінню, необхідно провести відповідну внутрішню процедуру, яка може призвести до його можливої заміни (п. 10 Рекомендації (2000) 19). У пояснювальній записці вказується, що така процедура може використовуватися тільки у виняткових випадках і нею не можна зловживати, наприклад, шляхом використання її як засобу перешкоджання нормального управління системою. У цьому зв'язку п. п. 36. a) Рекомендації (2000) 19 закріплює, що для сприяння справедливій, узгодженій та ефективній діяльності прокурорів держави насамперед повинні приділяти належну увагу ієрархічним методам організації, не допускаючи при цьому утворення неефективних бюрократичних структур; визначати загальні принципи та критерії, на основі яких повинні прийматися рішення в окремих справах, щоб виключити довільне прийняття рішень. Вищезгадані методи організації, основні напрямки, принципи й критерії повинні бути визначені парламентом або урядом або, якщо національне законодавство закріплює незалежність прокуратури, представниками прокуратури (п. 36. b) Рекомендації (2000) 19).

Пункт 6 стандартів МАП 1999 року наділяє прокурора правом відмовитися від виконання наказу, який є незаконним або суперечить професійним правилам чи професійній етиці.

3. Особистісний аспект незалежності.

Соціальна важливість мети і завдань прокуратури, специфіка прокурорських повноважень вимагають особливого до них відношення з боку самих прокурорів. У п.1 (професійна поведінка) стандартів МАП (1999) прямо закріплено, що прокурори прагнуть і бути, і показувати, що вони є послідовними, незалежними та безсторонніми. Вони повинні залишатись непідвладними тиску з боку фізичної особи або інтересів групи осіб, суспільства або засобів масової інформації та повинні рахуватись тільки з державними інтересами (п. 3 безсторонність).

Так само в Будапештських принципах (2005) (розділ II. Загальна професійна поведінка) зазначається, що прокурори повинні завжди відповідати найвищим професійним вимогам та намагатися бути неупередженими та послідовними, а також виконувати свої обов'язки відповідно до прийнятих та надрукованих загальних інструкцій, принципів та критеріїв (f.); виконувати свої обов'язки справедливо та без побоювання, користі та упередженості (g.); не піддаватися особистим та приватним інтересам, публічному та медіа – тиску (h.). Вони також завжди повинні виконувати свої функції справедливо, неупереджено, незалежно та об'єктивно (розділ III. b.).

Підсумовуючи зазначене, приходимо до наступних висновків. По-перше, положення міжнародних документів носять узагальнений характер і спрямовані на визначення мінімально необхідного рівня гарантій прокурорської діяльності. По-друге, аналіз цих положень дозволяє (умовно) виділити три аспекти незалежності, які мають конкретний зміст: 1) зовнішній (інституціональний) аспект, що включає в себе самостійність прокуратури в державі як інституції (або політичну незалежність); професійну незалежність прокурорів (імунітет); організаційно-правову та фінансову незалежність прокуратури; 2) внутрішній (структурно-функціональний або внутрішньо-системний) аспект включає належні процедури прийняття на службу та умови служби, дисциплінарного провадження, особливості внутрішньої організації та субординацію; 3) особистісний аспект незалежності, пов'язаний із психічним ставленням особи до своєї незалежності, «готовності бути незалежним». По-третє, стандартами незалежності є: а) державне гарантування належного виконання прокуратурою своїх обов'язків; б) конституційне чи законодавче закріплен-

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена розкриттю та аналізу положень міжнародних документів щодо незалежності прокуратури та прокурорів. Проведено їх класифікацію. Звернуто увагу на зміст відповідних документів, принципи та підходи до формування в національних правових системах гарантій прокурорської діяльності.

ня незалежності прокуратури та прокурорів; в) заборона «неправомірного втручання» в діяльність прокуратури та створення «перешкод»; г) спеціальний порядок притягнення до юридичної відповідальності; д) фізичний захист прокурорів та членів їх сімей; е) наявність установлених вимог щодо осіб, які претендують на заняття посади прокурора – високих моральних якостей та професійної кваліфікації; є) достатній рівень фінансового забезпечення; ж) гарантії статусу (заробітна плата, строк перебування на посаді, справедлива та прозора процедура службового приміщення, об'єктивна та справедлива процедура дисциплінарного провадження, що передбачає можливість оскарження прийнятого тощо); з) право на отримання розпоряджень у письмовій формі та відмови від виконання незаконного наказу.

Література

1. Про прокуратуру: Закон України від 5 листопада 1991 року № 1789-XII // Верховна Рада України. Офіційний Веб-сайт / http://portal.rada.gov.ua/rada/control/uk/index.

2. Долежан В. Проблеми забезпечення незалежності прокурора у межах прокурорської системи України і окремих органів прокуратури / Третя регіональна конференція для прокурорів країн Центральної, Східної Європи та Середньої Азії (18 жовтня 2007 року, м. Одеса) «Незалежність прокурора» // Радник юстиції. – 2007. – № 3 (7) листопад 2007 року. – С. 27-30.

3. Долежан В., Полянський Ю. Посилення гарантій незалежності органів прокуратури та прокурорів // Реформування органів прокуратури України: проблеми і перспективи: матеріали міжнар. науково-практ. конф., 2-3 жовтня 2006 року / Генеральна прокуратура України, Академія прокуратури України; голов. ред. М. К. Якимчук. – К. : Академія прокуратури України, 2007. – 180 с.

4. Шинальський О. Чи може бути незалежним «підпорядкований» прокурор? // Радник юстиції. – 2006. – № 2 (3).

5. Шинальський О. Хто і як може маніпулювати прокурором в незалежній Україні // Радник юстиції. – 2008. – № 2 (8).

SUMMARY

The article is devoted to the analysis and classification of international documents on independence of public prosecution and prosecutors. The attention is paid to principals and approaches to forming guarantees of prosecutorial activity in different national legal systems.

6. Шинальський О. Де закінчується, так і не розпочавшись, незалежність прокурора // Радник юстиції. – 2006. – № 1 (2) березень.

7. Якимчук М. К. Правові засади незалежності прокуратури України як конституційного органу правової держави / М. К. Якимчук // Прокуратура. Людина. Держава. – 2005. – № 2. – С. 26-30.

8. Руденко С. Взаимоотношения с вышестоящим прокурором – от подчинения к партнерству / Третя регіональна конференція для прокурорів країн Центральної, Східної Європи та Середньої Азії (18 жовтня 2007 року, м. Одеса) «Незалежність прокурора» // Радник юстиції. – 2007. – № 3 (7) листопад 2007 року. – С. 31-35.

9. Третя регіональна конференція для прокурорів країн Центральної, Східної Європи та Середньої Азії (18 жовтня 2007 року, м. Одеса) «Незалежність прокурора» // Радник юстиції. – № 3 (7) листопад 2007 року. – С. 2-49.

10. Керівні принципи щодо ролі прокурорів // Права людини: довідник для прокурорів. К.: Фенікс, 2005. – С. 150-155.

11. Стандарти професійної відповідальності та виклад основних обов'язків і прав прокурорів // Права людини: довідник для прокурорів. К.: Фенікс, 2005. – С. 163-166.

12. Declaration on Minimum Standards concerning the Security and Protection of Public Prosecutors and their families // International Association of Prosecutors / (Електронний ресурс). – Режим доступу: http://www.iap-association.org/default.aspx

13. Рекомендація R (2000) 19 Комітету міністрів державам-членам щодо ролі прокуратури в системі кримінального судочинства // Права людини: довідник для прокурорів. К.: Фенікс, 2005. – С. 155-162.

14. Рекомендація CM/Rec (2012) 11 Комітету міністрів Державам-учасницям щодо ролі прокурорів поза межами кримінального судочинства // Генеральна прокуратура України / (Електронний ресурс). – Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/cmo.html?_m=publications&_t=rec&id=101546

15. Рекомендация ПАРЄ 1604 (2003) «О роли прокуратуры в демократическом обществе, основанном на верховенстве закона» (Електронний ресурс). – Режим доступу: http://www.coe.int/t/r/parliamentary_assembly/[russian_documents]/%5B2003%5D/Rec1604.asp

16. Європейські інструкції з питань етики та поведінки прокурорів (2005) // Проект Кодексу професійної етики прокурора. Документи, використані при його підготовці. – К.: Генеральна прокуратура України, 2005.

17. Основи прокурорської діяльності: навч. посіб.; за заг. ред. О. М. Литвака. – Київ – Дрогобич: Посвіт, 2012 – 176 с.